

Ὀροπέδιο

Σελίδες

γιὰ τὸν
καὶ ἀπὸ τὸν

Παναγιώτη Κουσαθανᾶ

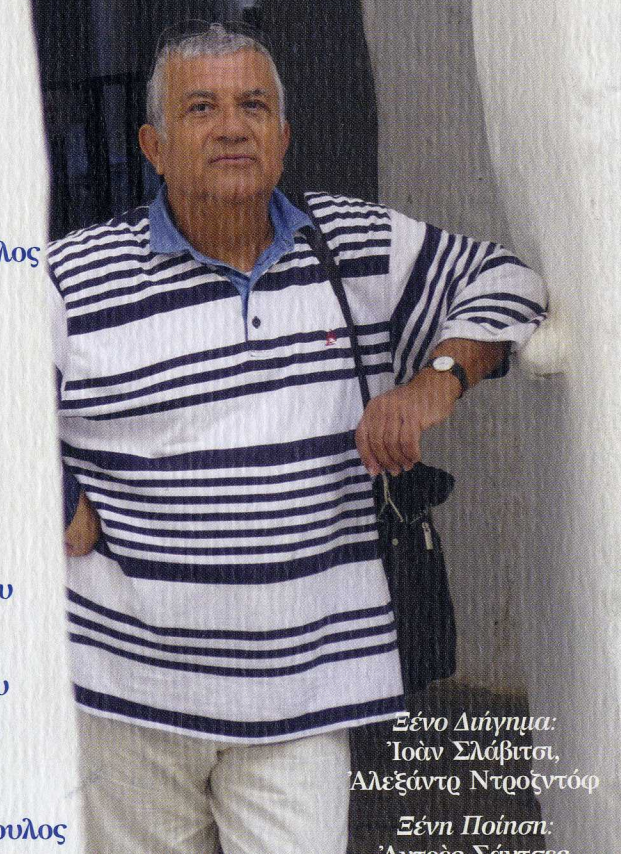
Καλοκαίρι 2022
Τιμή: 25,00 €

25

ΓΡΑΦΟΥΝ

- Γιώργος Βέης
- Διώνη Δημητριάδου
- Δημήτρης Δημητρόπουλος
- Ττίκα Δημητρούλια
- Γιάννης Ευσταθιάδης
- Νατάσα Κεσμέτη
- Γιάννης Κουβαράς
- Κατερίνα Κωστίου
- Λίνα Πανταλέων
- Χρῖστος Παπαγεωργίου
- Θεωρής Σαμαράς
- Ἰωάννα Σπηλιοπούλου
- Θωμᾶς Στεργιόπουλος
- Ματίνα Φέζου
- Βασίλης Φραγκουλόπουλος

Ἐνὸ Διήγημα:
Ἰοᾶν Σλάβιτσι,
Ἀλεξάντρ Ντροζντόφ

Ἐνὴν Ποίησι:
Ἄντρος Σάντσες

Δημήτρης Δημητρόπουλος

Δύτης στὰ νερὰ τῆς ἱστορίας τῆς Μυκόνου

Ἀπὸ τὸ γενικὸ στὸ μερικὸ. Ἀπὸ τὸ μερικὸ στὸ γενικὸ. Ἀπὸ τὸ τοπικὸ στὸ ἐθνικὸ καὶ τὸ ἀνάστροφο. Δρόμοι γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἱστορίας, τὴν κατανόηση τῶν πραγμάτων. Ὅχι μόνον θεμιτοὶ ὄλοι, κατὰ τὴ γνώμη μου, μὰ καὶ ἀλληλοσυμπληρούμενοι. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ διαφορετικοὺς τροφοδότες-συγγραφεῖς ποὺ ὁ καθεὶς συνεισφέρει στὸ εἶδος του, μὲ τὴν τέχνη καὶ τὴν τεχνικὴ του. Ἀναγκαῖες προϋποθέσεις τῆς ἀμοιβαίας ἐπικοινωνίας ἢ παιδείας, ἢ γνώση, ἢ ἀναζήτηση τῶν ρεαλιῶν καὶ τῆς ποιότητας, καὶ τὸ μεράκι, ἢ ἀγάπη καὶ τὸ πάθος μὲ τὸ ἀντικείμενο μελέτης. Γνωρίσματα ὅπως αὐτὰ πιστεύω χαρακτηρίζουν τὸν Παναγιώτη Κουσαθανᾶ καὶ τὸ ἔργο του συνολικά. Ἐδῶ θὰ μιλήσω γιὰ κάτι ποὺ εἶναι καὶ σὲ ἐμένα οἰκείο: στὴν ἔρευνά του γιὰ τὴ Μύκονο τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου καὶ τῶν χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης. Ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς μυκονιάτικης ἱστορίας εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς πλούσιας, θαυμαστῆς συγκομιδῆς του. Ἴσως ὄχι ὁ μεγαλύτερος ἀφοῦ ὁ 19^{ος} καὶ ὁ 20^{ος} αἰώνας ἀντιπροσωπεύονται περισσότερο στὴν ἐργογραφία του, ἀλλὰ μὲ ξεχωριστὴ σημασία.

Ἡ παρουσία του στὴν ἀφήγηση τῆς ἱστορίας τοῦ νησιοῦ ἐντάσσεται σὲ μία γόνιμη παράδοση. Ὅχι τόσο μυκονιάτικη, παρόλο ποὺ στὴ Μύκονο ἐστιάζει ὁ δικός του φακός· θὰ ἔλεγα μάλλον κυκλαδίτικη ἢ εὐρύτερα νησιωτικὴ. Ἡ τοπικὴ ἱστορία, ὅπου ὡς τόπος νοεῖται τὸ ἐκάστοτε νησί. Αὐτὸ εἶναι τὸ πεδίο ἀναφορᾶς, ἢ πολὺ-πλευρῆ, σφαιρικὴ, διαχρονικὴ ἱστορία ἐνὸς νησιοῦ. Καὶ σὲ αὐτὸν τὸν τομέα ἢ ἐπιμέρους νησιωτικὴ ἱστοριογραφία ἔχει δώσει ὀρισμένα ἐξαιρετικὰ δείγματα γραφῆς. Μελετητὲς ποὺ ζοῦν σὲ ἕνα νησί, καὶ μὲ ἀγάπη ἀφιερώνονται στὴν πολὺπλευρῆ μελέτη του, συνδυάζοντας τὸν στέρεο ἐξοπλισμὸ τῆς παιδείας καὶ τὴ βιωματικὴ γνώση. Ὁ μυκονιάτης Π. Κουσαθανᾶς εἶναι μία ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐκλεκτὲς περιπτώσεις.

Ὁροπέδιο

Ἡ σημασία τῆς δικῆς του δουλειᾶς ἐπιτείνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ τοπικὴ βιβλιοπαραγωγή γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μυκόνου εἶναι μάλλον περιορισμένη. Ἡ Μύκονος εὐτύχησε κάτω ἀπὸ ὀρισμένες εὐνοϊκὲς συγκυρίες νὰ διαθέτει σχετικὰ πλούσιο ἀρχεακὸ ὑλικό, χρονολογούμενο ἀπὸ τὸν 17^ο αἰώνα, τὸ ὁποῖο τροφοδότησε μελέτες καὶ διδακτορικὲς διατριβὲς σὲ εἰδικότερες θεματικὲς ἢ ἱστορία τοῦ δικαίου, ἢ οἰκονομικὴ ἱστορία, ἢ δημογραφία ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνθρωπολογία ἢ ἱστορία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς. Ὅμως γιὰ πολλοὺς λόγους δὲν ὑπῆρξε ἢ πύκνωση καὶ κυρίως ἡ τοπικὴ καὶ διαρκῆς κινήση γιὰ θέματα τοπικῆς ἱστορίας ποὺ παρατηρεῖται σὲ ὀρισμένα νησιά τῶν Κυκλάδων. Τὸ κενὸ συνεπὼς ποὺ καλύπτει τὸ ἔργο τοῦ Π. Κουσαθανᾶ εἶναι ὑπαρκτό.

Ἡ ἐποπτεία του γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μυκόνου εἶναι ὀλιστική. Ὁ χῶρος μὲ τὶς χαραγματιῆς τῆς ἀνθρώπινης κατοίκησης, οἱ ἀνθρώποι ποὺ ἔζησαν στὸ νησί μὲ ὅλες τους τὶς ἐκφάνσεις κερδίζουν τὸ στοργικὸ κοίταγμά του. Θὰ διέκρινα ὅμως γιὰ τὴν περίοδο ποὺ ἀναφέρομαι τρεῖς θεματικὲς ἐνότητες μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἡ μυκονιάτικη κοινωνία ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ ματιὰ τῶν ἄλλων γιὰ ἐκεῖνη καὶ τὰ ἀπτά ἴχνη ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη γλωσσικὴ τῆς ἔκφραση.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν τρίτη ἐνότητα, ἢ γλώσσα, θεωρῶ, ἔτσι καὶ ἀλλιῶς ἀποτελεῖ τὴ μεγάλη ἀγαπημένη τοῦ Π. Κουσαθανᾶ. Καὶ ἡ γλώσσα ποὺ χρησιμοποιοῖ ὁ ἴδιος ὡς συγγραφέας ἀλλὰ καὶ ἡ γλώσσα ὡς στιβαρὸ στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῶν ποικίλων ἐκφάνσεων τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μυκόνου. Γιὰ τὴν ἱστοριογραφία ὑπάρχει μία ἐπιπλέον ἀνεκτίμητη προσφορά του, μέσῳ τοῦ *Χρηστικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἰδιώματος τῆς Μυκόνου*. Ἐνα λεξικογραφικὸ ἔργο πρωτότυπο, λειτουργικὸ, ἔγκυρο ἀλλὰ καὶ εὐφάνταστο, καθὼς ὁ συγγραφέας, φροντίζοντας νὰ τὸ ἀπαλλάξει ἀπὸ μέρος τοῦ φόρτου μᾶς τυπικῆς γλωσσολογικῆς-λεξικογραφικῆς προσέγγισης, πρόσφερε σὲ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἱστορία –κατεξοχὴν τὴν ἱστορία τῶν νησιῶν– ἕναν φίλο εὐπροσήγορο, στὸν ὁποῖο συχνὰ πυκνὰ καταφεύγουμε ὅταν σκαλώνουμε σὲ μιὰ ἄγνωστη ἢ ἀμφίβολη ἐρμηνείας λέξη. Τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ τὰ παραρτήματά του (ὀνόματα, παρωνύμια, τοπωνύμια) ἀποτέλεσε νομίζω καλὸ ὁδηγὸ γιὰ ἀνάλογες προσπάθειες ποὺ ἀποτελοῦν βασικὰ ἐργαλεῖα γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα. Ὅψεις τῆς κοινωνίας τῆς Μυκόνου στὰ χρόνια τῆς κυριαρχίας τῶν ὀθωμανῶν ἀναδύονται στὰ *Παραμυθὰ* τοῦ Π. Κουσαθανᾶ. 2002-2022, εἴκοσι χρόνια, ἑπτὰ τόμοι, 4.500 σελίδες – ὑψηλὸ ἐπι-

Τεύχος 25 - Καλοκαίρι 2022

πέδου τυπογραφικῆς αἰσθητικῆς χάρι καὶ στὴ μαστοριά τῶν ἐκδόσεων Ἰνδικτος. Ἦδη στὸν πρῶτο τόμο τῶν *Παραμιλητῶν*, τὸ ἀρχικὸ μικρὸ κείμενο φέρνει στὸ φῶς μιὰ σπουδαία ἀγνωστὴ ἱστορικὴ πηγή. Ἐνα τεκμήριο τοῦ 1819, ὅπου τὸ Κοινὸ τῆς Μυκόνου ἐπαναπροσδιορίζει καὶ ἀναπροσαρμόζει τὸ τοπικὸ ἐθιμικὸ δίκαιο ἀποτυπώνοντας γραπτὰ ἀλλαγές ποὺ εἶχαν ἐπέλθει στὸ πέρασμα τῶν δύο αἰώνων ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὴ σύνταξη τῆς «ταρίφας», ἐνὸς πρωτοποριακοῦ γιὰ τὴν ἐποχὴ συστήματος κανόνων κοινῆς διαβίωσης τὸ ὁποῖο ἐφάρμοσε ἡ κοινότητα τοῦ νησιοῦ. Στὴ συνέχεια πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα μελετήματα τοῦ Π. Κουσαθανᾶ, ἐκκινώντας ἀπὸ ἔγγραφα ἀλλὰ καὶ κτηριακὰ καὶ ὑλικά κατάλοιπα παρουσιάζουν ἀνάγλυφα πλευρὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς Μυκόνου, τῆς καθημερινότητος τῶν κατοίκων, τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν νοοτροπιῶν τους. Στὸν τόμο Ζ' τῶν *Παραμιλητῶν*, ἡ ἀγαπημέ-νη τῶν Μυκονιατῶν –καὶ τοῦ ἴδιου– Μαντῶ Μαυρογένη, δημιουργεῖ μέσῳ τοῦ πολυκύμαντου καὶ βασανισμένου βίου της τὸν διάδρομο γιὰ νὰ περιδιαβεῖ τὴν Μύκονο στὰ χρόνια τοῦ Ἀγώνα. Ἡ ἐνδελεχὴς μελέτη τῆς βιβλιογραφίας καὶ ἡ ἀξιοποίηση ἀρχειακῶν τεκμηρίων δίνουν καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες μελέτες του, τὸν τόνο, σὲ συνδυασμὸ πάντα μὲ τὴ γοπητικὴ ἀφήγηση.

Ἡ ματιὰ τῶν ἄλλων, τῶν ἐπισκεπτῶν, τῶν περιηγητῶν ποὺ ἔγραψαν γιὰ τὴ Μύκονο ἐνδιαφέρει πολὺ τὸν Π. Κουσαθανᾶ. Ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸ νησί του χρειάζεται καὶ τὴν ἀποτίμησή γι' αὐτὸ ὅσων τὸ γνόρισαν μόνο ὡς ταξιδιωτὲς. Ὁ ὀγκώδης τόμος Δ' τῶν *Παραμιλητῶν* καὶ τὸ κομψὸ δίγλωσσο βιβλίό του *Ἐνας λόρδος στὴ Μύκονο καὶ στὶς Δῆλες τὸ 1749*, ποὺ μᾶς γνωρίζει τὰ ὅσα ἔγραψε ὁ ἰρλανδὸς λόρδος Charlemont, εἶναι χαρακτηριστικὰ δείγματα. Ἀποδελτιώνει λοιπόν, μελετᾶ καὶ ἀναδεικνύει τὰ γραπτὰ τους. Ἡ δική του βαθιὰ γνώση καὶ ἡ διαρκὴς βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση γιὰ τὸ θέμα –ποὺ θὰ καταγραφεῖ καὶ στὸν ὑπὸ ἐκδοσὴ τόμο Η' τῶν *Παραμιλητῶν*– μᾶς γνωρίζει τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰ ἔργα τους, πλαισιώνοντάς τα μὲ σχόλια, παρατηρήσεις καὶ ἐπισημάνσεις ποὺ ἀναδεικνύουν τὸν πλοῦτο τῶν πληροφοριῶν καὶ τὴν ἀξία τους. Ἡ περιήγηση στοὺς περιηγούμενους δίνει νέα πνοὴ στὰ κείμενά τους.

Νομίζω ὅτι ἡ ματιὰ τοῦ Π. Κουσαθανᾶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μυκόνου, ἐπωφελεῖται πολὺ ἀπὸ τὴ λαογραφία. Δὲν εἶναι μιὰ παραδοσιακὴ, ἀποστεγνωμένη ἀπὸ τοὺς σύγχρονους χυμοὺς λαογραφικὴ θεώρηση. Εἶναι ἕνας λαογραφικὸς πλοῦτος ποὺ ἐνσωματώνει τὴν

ντοπιολαλιά ποὺ διαμορφώθηκε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ τῆς γλώσσας, τὸ ποικίλο ὀνοματολογικὸ ὑλικό, τὶς παροιμίες, τὰ παραμῦθια, τὰ ἔθιμα καὶ τὶς συνήθειες τῆς ὑπαίθρου καὶ τῆς πόλης τῆς Μυκόνου, τῆς θαλασσινῆς καὶ τῆς ἀγροτικῆς Μυκόνου, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν ἐξαστισμὸ καὶ τὸν κοσμοπολιτισμὸ. Αὐτὰ ὅλα ἀναδεικνύουν τὸ ἱστορικὸ βάθος τῶν πραγμάτων, ἀποτελοῦν σπουδαία συνδρομὴ στὸν ἱστορικὸ, προκειμένου νὰ κατανοήσει τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔχει στὸ στόχαστρο τῆς μελέτης του.

Ἡ θέαση τοῦ παρελθόντος μὲ ὅποια γυαλιὰ καὶ ἂν διαλέξει κανεὶς νὰ τὴν ἐπιχειρήσει προϋποθέτει νὰ βυθιστεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων. Νὰ ἀγαπήσει τὸ βάθος, νὰ κινηθεῖ σὲ ἕνα περιβάλλον μαγευτικὸ, κάποτε δυσνόητο ἀλλὰ πάντως γοπητικὸ. Ὁ Π. Κουσαθανᾶς νομίζω ὅτι τὸ ἔχει κατορθώσει καὶ κυρίως ἔχει ἐπιτύχει νὰ μᾶς κάνει κοινωνοὺς στὸ δικό του ταξίδι.

Μὲ φιλικὸ ζευγάρι σὲ ἐκδήλωση πολιτισμοῦ
στὸ Πνευματικὸ Κέντρο Ἀνωμερᾶς Μυκόνου, 2006.